

Žolt Lazar: NASTANAK MASONERIJE

Visio mundi Academic Press, Novi Sad 2002, str. 133.

I pored brojnih studija, knjiga, monografija i "teorija" o slobodnom zidarstvu, zainteresovanost javnosti za ovu temu ne jenjava. Upravo suprotno: radoznalost i interesovanje vezani za slobodno zidarstvo u stalnom su porastu i to ne samo u onim zemljama koje su bitno uticale na pojavu masonerije, nego i kod nas. Prema nekim podacima, u minula dva i po veka – koliko postojne masoni i deluju masonske lože – napisano je i publikovano preko 300 hiljada bibliografskih jedinica o slobodnim zidarima. Povremena ekskluzivna saznanja da je neka poznata ličnost iz sveta politike, nauke ili umetnosti član masonske organizacije upletena u neke kriminalne ili političke afere, podižu tenziju zanimanja i pokreću brojna pitanja vezana za uticaj slobodnih zidara na vodeće centre moći, vlasti i odlučivanja, ne samo u nacionalnim nego i u međunarodnim razmerama. Nije, otuda, nikakvo iznenađenje što je krajem minulog veka u Velikoj Britaniji, u samoj postojbini masonerije, otvorena žestoka parlamentarna debata u kojoj su se čuli oštri zahtevi da pripadnici slobodnozidarskog bratstva izađu na puno "svetlo dana" i javno polože račune o svome delovanju.

Čini se da je dosadašnji, dvovekovni prikaz slobodnog zidarstva u osnovi imao dva, ponekad paralelna i

suprotstavljajuća, a ponekad kompatibilna i povezana konceptijska pristupa. Jedan, koji se "žanrovski" može označiti kao beletristički, "animatorski" i metodološki manje "obavezujućeg" karaktera; drugi, koji je metodološki strog, "normativan", analitički – istorijski i sociološki profilisan.

Saga o slobodnom zidarstvu, u svom uvodnom i opštem stavu upozorava na jasne znakove političke i kulturne Moderne, koja ostavlja trag na formiranje, ciljeve i delovanje masonske organizacija. Naime, masonerija predstavlja istinsko "čedo" modernog doba, okrunjenog Francuskom revolucijom 1789. godine. Nekoliko decenija pre toga, savez slobodnih zidara ušao je u svetsku istoriju osnivanjem Velike lože Engleske (Premier Grand Lodge of England) 24. juna 1717. godine (s. 53). Tada su na moderne osnove postavljeni iskustva i pravila srednjovekovnog bratstva zidara, graditelja i kamenorezaca, kao i različite tradicije tajnih društava starog i srednjeg veka, od mitraista, rimskih kolegija i pitagorejaca, do ezoterijskih alhemičarskih umeća.

U samom temelju slobodnozidarskog bratstva stoji *Knjiga konstitucije* iz 1723, odnosno *Nova knjiga konsti-*

tucije iz 1738. godine. U njoj je Veliki nadzornik Velike lože Engleske Jakov Anderson objedinio i kodifikovao istoriju, dužnosti i propise masonskog bratstva. Osnivanje Velike lože predstavljalo je "čin formalizacije jedne neformalne grupe ('prihvaćenih' masona), putem ustanovljenja nove organizacije (ne-operativne masonerije), ali unutar identične organizacione strukture (lože operativne masonerije), samo ovaj put trajne, ... sa bitno drugačijim sadržajem delatnosti od graditeljskog" (s.53-54).

Masonerija i karakter njenog socijalnog delovanja ispoljava se dvojako. Operativna masonerija prihvata "prikladnu primenu korisnih pravila arhitekture, čime iz građe nastaje oblik, snaga i lepota", što "rezultira odgovarajućim srazmerama i pravilnim odnosima u svim svojim delovima". Spekulativna masonerija "uči da vladamo strastima, da se pravilno ponašamo, da budemo na dobrom glasu, da čuvamo tajne i primenjujemo milosrđe" (s.69).

Nije isključeno da je upravo spekulativni aspekt slobodnog zidarstva uveliko hranio maštu brojnih autora o izmišljenoj ili stvarnoj "tajnosti" masonerije i njenim pripadnicima. Istovremeno, spekulativna strana slobodnih zidara golicala je znatiželju javnosti i provocirala različite, najčešće pogrešne, netačne i promašene uvide i teorije o masoneriji, rađajući nove, ili održavajući stare, duboko ukorenjene predrasude. Međutim, progonstvu masonerije u "zonu mraka", daleko od očiju javnosti, presudno doprinosi socijalni ambijent ideološki isključivog "pogleda na svet" i političke hermetičnosti. Naime, od samog početka moderne istorije, slobodno zidarstvo se neprekidno nalazi na udaru različitih konzervativnih sila, pogotovo katoličke, a u Rusiji pravoslavne crkve. Nadalje, u prošlom veku totalitaristički sistemi, kakvi su bili onaj Hitlerov ili Staljinov, kao i mnogi diktatorski režimi, stalno su otvarali sezonu "lova" na slobodne zidare, uz otvorenu primenu najgrubljih represivnih mera. U takvom političkom, ideološkom i konfesionalnom am-

bentu isključivosti, netolerancije i netransparentnosti, kako u devetnaestom, tako i u tek proteklom stoleću, isfabrikovani su nebrojeni falsifikati, a za "široke mase" lako prihvatljivi "dokazi", zahvaljujući kojima su masoni označavani kao glavni igrači u svetu zavera. Pod takvim okolnostima masonerija se, kada je to bilo nužno, povlačila ne samo u spekulativni svet nego i u domen stvarne tajnosti. To je samo dodatno hranilo izmišljene, netačne ili lažne predstave o masoneriji, koje se po principu socijalne inercije održavaju do danas.

Međutim, kao izraz pluralističkog, moderno organizovanog građanskog društva u kome se pojedinci interesno i pravno povezuju, u kome se ljudi okupljaju i objedinjuju svoje delatnosti kroz najrazličitije vrste udruživanja, masoni nisu tajna organizacija. Danas su slobodnozidarske lože unete u odgovarajuće, propisima definisane kataloge građanskih udruženja. U prilog tvrdnje o javnosti masonskog rada, u zemljama gde oni deluju, najupečatljivije svedoče nebrojeni internet sajтови. Oni su posvećeni strukturi i hijerarhiji masonskog (planetarnog) bratstva, pravilima, obredima, ritualima i simboličkim slobodnog zidarstva, uz mogućnost upoznavanja niza posebnosti, karakterističnih za masonske organizacije u pojedinim regionima i državama sveta.

Šta je slobodno zidarstvo? Kakva je priroda ove vrste društvenih organizacija?

Na ova, slična i brojna druga pitanja, vrlo precizno odgovara Žolt Lazar, autor knjige *Nastanak masonerije – Uticaj kulturnih i političkih činalaca na pojavu modernog slobodnog zidarstva*. Slobodno zidarstvo, navodi autor, je "opšti naziv za vrstu zatvorenih muških društvenih organizacija, koje putem simboličko-ritualne prakse prenose odabranim pojedincima određena (...) religijska i etička načela i posreduju u njihovom usvajanju... Ovaj pojam pored spekulativnih ili simboličkih (ne-zanatskih) organizacija obuhvata i operativnu

(zanatsku) masoneriju koja im je istorijski prethodila" (s.9) Slobodno zidarstvo je, dakle, spekulativni, duhovni savez, što podrazumeva neprekidni rad svakog masona na usavršavanju sopstvenih vrlina i prihvatanju univerzalnih duhovnih i ljudskih vrednosti, jednakih za sve, bez obzira na rasu, veru ili naciju (S. Kljakić).

Nastanku masonerije i pojavi modernog slobodnog zidarstva Ž. Lazar pristupa u metodološkim koordinatama svoje struke, znači kao sociolog. Otuda knjiga u svojstvenom tematskom određenju predstavlja vredan prilog istorijskoj sociologiji. Struktura knjige je tematski dosledno komponovana; prvi deo nosi naziv "Preobražaj zanatske organizacije" i obuhvata razdoblje od XVI do XX veka, od "staro-džentlinske" do nove "ne-operativne masonerije" i, posebno, njenog elitizma. To je deo u kojem se nalazi "sve" – i ono najvažnije iz istorijata ove organizacije i socijalno-istorijskog ambijenta u kojem masonerija postoji. Drugi deo knjige nosi naziv "Karakter društvenog delovanja masonerije u nastajanju" i predstavlja sažet prikaz socijalno-političke, pravno-etičke i racionalno-interesne role masonerije u značajnim zonama građanskog društva, politike pre svega. "Sfera politike je nesumnjivo privlačila slobodne zidare u periodu oblikovanja i početnog širenja spekulativne masonerije, ali ne toliko kao način društvenog delovanja, koliko kao aktuelna društvena pojava na koju se nova organizacija ugledala u vlastitom legitimisanju. (...) Masonerija, čak i kada je bila pokret (u sedamnaestom veku), bila je to unutar određenog kulturnog procesa, dok je u društvenom, a posebno političkom pogledu, uvek bila (i ostala) deo vladajućeg poretka, nezavisno od toga o kom poretku je reč i bez obzira na to da li ju je isti poredak priznavao i prihvatao. Ako bi se i mogao izvesti jedan opšti zaključak, on bi sigurno glasio da masonerija nije ni izvor ni pokretač društvenih, pa samim time ni političkih zbivanja. Ona je, u najboljem slučaju, bila samo posrednik u prenošenju ideala i filozofskih i političkih koncepcija vezanih za građansko društvo" (s.121).

Osloncem na relevantnu, domaću i naročito stranu literaturu, Žolt Lazar je istorijski i teorijski, globalni i „regionalni“ (jer nije zanemario jugoslovensko i „srpsko pitanje“ slobodnog zidarstva) kompleks masonerije znački predstavio na samo 130 stranica knjige. On piše preciznom rečenicom i odnegovanim stilom. Zato se njegova knjiga čita kao zanimljiv roman, a doživljava kao pažljiva studija o masoneriji. Ovom knjigom autor se predstavio kao suvereni poznavalac ove problematike, a novosadska izdavačka kuća „Visio mundi“ i njena edicija CIVITAS dobila je (još) jedno vredno ostvarenje.

Radivoj Stepanov
Filozofski fakultet, Novi Sad